

14. Рофе А.И. Теоретические основы экономики и социологии труда: Учебник для вузов / А.И. Рофе, А.Л. Жуков. – М.: МИК, 1999.

15. Эрхард Л. Благосостояние для всех / Л. Эрхард. – М.: Начала-Пресс, 1991. – 332 с.

16. Основні показники діяльності підприємств-суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності 1998–2012 рр. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/2010-2011/fin/opdp/opdpu/opdp09u.htm/opdp10u.htm/>

П.П. МАЗУРОК,
д.е.н., професор, Криворізький національний університет,
О.П. ГУЗЕНКО,
Криворізький національний університет

Потенційний учасник національного ринку праці: сутність та рольовий аспект

У статті представлено авторську точку зору на сутність понятійної категорії «потенційний учасник національного ринку праці», визначено роль потенційних учасників, наведено структуру ринку праці та запропоновано напрями покращення його функціонування.

Ключові слова: національний ринок праці, потенційний учасник національного ринку праці, безробітне населення працездатного віку, зайнятість населення, державне регулювання ринку праці, ринок купівлі-продажу робочої сили.

В статье представлена авторская точка зрения на суть определения категории «потенциальный участник национального рынка труда», определена роль потенциальных участников, приведена структура рынка труда и предложены направления улучшения его функционирования.

Ключевые слова: национальный рынок труда, потенциальный участник национального рынка труда, безработное население трудоспособного возраста, занятость населения, государственное регулирование рынка труда, рынок купли-продажи рабочей силы.

The paper presents the author's perspective on the nature of conceptual category of «potential member of the national labor market,» the role of potential participants, given the structure of the labor market and suggests areas for improvement of its functioning.

Keywords: national labor market, a potential member of the national labor market, unemployed working-age population, employment, government regulation of the labor market, the market sales workers.

Постановка проблеми. Ключові проблеми національного ринку праці постійно виникають в контексті неузгодженості окремих елементів його функціонування. Мається на увазі платформа інформаційного накопичення про економічно-активне населення взагалі, про частку економічно-активного населення, яке є безробітним, про спроможність підприємницького сектору надати робочі місця, про відповідність пропозиції попиту на ринку праці. Цей перелік є до-

статньо обмежений, оскільки лише поверхового торкається основних механізмів національного ринку праці. Ми вважаємо, що головною проблемою виступає підвищення якісного рівня державного управління ринком праці, що здатне забезпечити взаємозв'язок між його структурними складовими. Вже зараз стає зрозумілим, що існуючі управлінські важелі не завжди забезпечують вирішення спірних питань національного ринку праці та досить уповільнено впливають на підвищення його якісного рівня. Вище окреслене лягло в основу дослідження даної розробки.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. На даний час актуалізується проблема покращення рівня державного регулювання ринку праці, усунення розбіжностей між окремими аспектами його функціонування. Про це свідчать сучасні наукові доробки, які пропонуються достатньо відомими науковцями. Так, з позиції державного регулювання економіки ринок праці висвітлюється такими вченими, як І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залого [1], Л.А. Швайка [2], С.М. Чистов, А.Е. Никифоров, Т.Ф. Куценко [3], В.М. Гриньова, М.М. Новикова [4], Л.І. Дідківська, Л.С. Головка [5], О.О. Мамалуй [6]. В їхніх дослідженнях поєднуються дієвість ринку праці з виваженим державним регулюванням, при цьому звертається увага на недосконалість окремих аспектів правового регламентування. До науковців, які більш предметно окреслюють ринок праці та його особливості у своїх дослідженнях, можна віднести П.П. Мазурка [7], Е.М. Лібанову [8], О.В. Волкову [9], С.П. Калініну [10] та Л.С. Лісогор [11]. В їхніх працях розкрито як проблеми, так і особливості функціонування ринку праці, звернуто увагу на ряд фундаментальних недоліків, які потребують вправлення для підвищення якісної позиції його дієвості.

З позиції деяких наукових течій ринок праці досліджують у розрізі державного регулювання зайнятості: В.С. Васильченко [12], Л.І. Безтелесна, Г.М. Юрчик [13], Г.С. Балахнін, В.Г. Сумцов, І.Г. Філіппова [14], Ю.М. Краснов [15]. Науковці дотримуються позиції, що вирішення проблем зайнятості населення одночасно вплине на вирішення існуючих болючих питань ринку праці. Важливо відзначити наукові розроб-

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

ки таких вчених, як О.А. Грیشнова [16], Н.Д. Дарченко, В.С. Рижиков, О.Л. Єськов, О.М. Мікрюков [17], Н.І. Єсінова [18], які розкривають існуючі проблеми соціально-трудових відносин, що виникають у сфері ринку праці.

У цілому чисельність наукових праць та публікацій фахівців у контексті проблематики ринку праці постійно зростає, що вказує не лише на сучасність обраного напрямку дослідження, а й на його актуалізацію.

Мета статті. Метою розробки є визначення сутності понятійної категорії «потенційний учасник національного ринку праці», представлення видової структури даного ринку, окреслення ключових рис державного регулювання та визначення рольового аспекту потенційний учасника ринку праці.

Виклад основного матеріалу. Національний ринок праці представляє собою механізм соціально-економічних відносин, які виникають у разі фактичної взаємодії роботодавця та осіб, котрі пропонують власний трудовий потенціал, інтелект, творчі здібності та досягнутий рівень кваліфікації. Національний ринок праці знаходиться в правових межах, які встановлено та апробовано шляхом державного регулювання.

Як правило, державне регулювання ринку праці передбачає порядок взаємодії всіх існуючих його складових та визначає окремі об'єктивні умови втручання у разі виникнення проблематично-спірних аспектів. Зазначені питання вирішуються за допомогою законодавчих положень, які в певній мірі допомагають знайти найбільш вдалий варіант рішення.

Складові національного ринку праці практично віддзеркалюють існуючі класичні схеми ринків праці різних країн, проте сутнісні характеристики окремих представників видової його структури дещо різняться. Це пов'язано з проблемами, які виникають у потенційних учасників національного ринку праці в залежності від структурного його елемента, що має забезпечити взаємозв'язок з роботодавцем.

Ми пропонуємо введення поняття «потенційний учасник національного ринку праці», яке за змістовною суттю передбачає особу, що має певний рівень освіти, напрацьований кваліфікаційний досвід, здатність до реалізації досягнутих інтелектуальних здібностей, креативність, відзначається творчою активністю та має достатній потенціал стати конкурентоспроможною учасницею національного ринку праці. Враховуючи зазначений аспект, доцільно представити схематично видову структуру національного ринку праці в купності з потенційним учасником (рис. 1).

Кожен із зазначених елементів видової структури національного ринку праці виконує свій рольовий аспект та розкриває функціональне призначення потенційного учасника. При цьому дієвість ринку праці досягається шляхом врахування основних положень законодавчої площини в Україні.

Дослідження доводять, що провідним законодавчим актом вважається Закон України «Про зайнятість населення» [19]. У статті 6 «Законодавство про зайнятість» пунктом 1 чітко визначено той факт, що «...відносини зайнятості в Україні регулюються цим Законом та іншими законодавчими актами України, прийнятими відповідно до цього Закону». Водночас уточнено «...якщо міжнародним договором або угодою, укладеними Україною, встановлено інші правила, ніж передбачені законодавством про зайнятість в Україні, то застосовуються правила міжнародних договорів і угод».

Зокрема, з позиції потенційного учасника національного ринку праці законодавець Законом України «Про зайнятість населення» [19] регламентує статтю 9 «Право громадян на професійну консультацію, підготовку, перепідготовку і одержання інформації у сфері зайнятості». Саме цією статтею обумовлюються права потенційних учасників національного ринку праці, тобто законодавець звертає їхню увагу на те, що «...громадяни, які звернулися до державної служби зайнятості

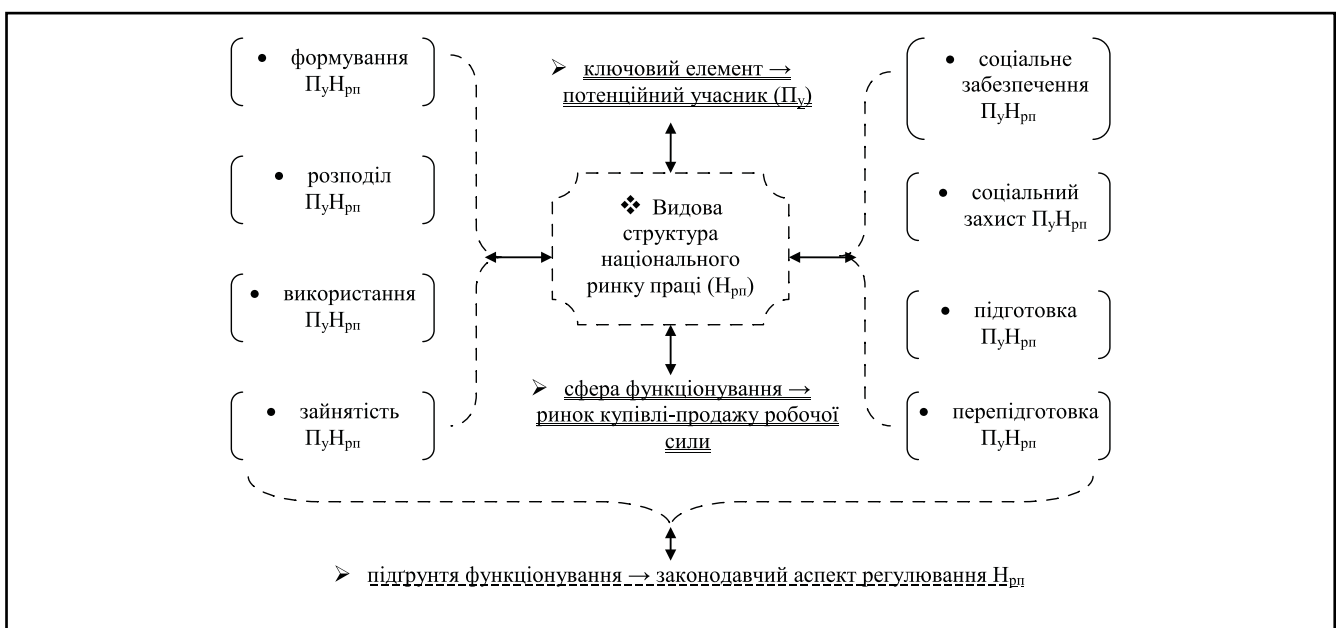

Рисунок 1. Схематичний образ видової структури національного ринку праці з урахуванням потенційного учасника (авторська пропозиція)

як особи, що шукають роботу, мають право на безплатну професійну орієнтацію, консультацію, підготовку, перепідготовку, одержання відповідної інформації з метою вибору виду діяльності, професії, місця роботи, режиму праці» [19].

Враховуючи вищевикладене, стає зрозумілим, що на першому етапі потенційний учасник національного ринку праці вступає в правові відносини з державною службою зайнятості. З цього приводу важливо нагадати, що стаття 18 «Державна служба зайнятості» Закону України «Про зайнятість населення» [19] конкретизує мету створення зазначеної служби. Законодавець звертає увагу на те, що «...для реалізації державної політики зайнятості населення, професійної орієнтації, підготовки і перепідготовки, працевлаштування та соціальної підтримки тимчасово не працюючих громадян у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України, створюється державна служба зайнятості, діяльність якої здійснюється під керівництвом Міністерства праці та соціальної політики України, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування».

Наявність такої законодавчої ніші надає можливість більш предметно визначити всі дієві функціональні призначення учасників ринку праці із встановленням змісту їх взаємовідносин. На думку фахівців, достатньо провідну роль у цьому випадку має здійснити процес державного регулювання ринку праці.

Як зазначають Л.І. Дідківська та Л.С. Головка [5], «...державне регулювання ринку праці – система правових та організаційно-економічних заходів держави щодо забезпечення ефективної зайнятості, нормальних умов праці та раціонального використання робочої сили». За результатами проведених досліджень доцільно, враховуючи сутнісні характеристики державного регулювання ринку праці, розкрити деякі ключові риси:

– по-перше, у сукупності державне регулювання ринку праці представляє собою складну динамічну систему, яка регулює соціально-економічні та трудові відносини;

– по-друге, державне регулювання ринку праці характеризується конкретним спрямуванням, орієнтованим на одержання об'єктивних законів і закономірностей розвитку суспільства, а також базується на реалізації законів і нормативних актів держави;

– по-третє, здійснюється державне регулювання ринку праці спеціальними органами державного управління. Крім того, саме державне регулювання ринку праці взаємоузгоджує інтереси різних економічних суб'єктів соціальних груп і суспільства в цілому.

Окресливши основні ключові риси державного регулювання ринку праці, стає зрозумілим, що головним призначенням його функціонування є знаходження найбільш придатних механізмів адаптації потенційних учасників до існуючих трансформаційних економічних змін з метою отримання ними бажаних результатів працевлаштування. Звернення до даних Державного комітету статистики України [20] засвідчило, що безробітне населення працездатного віку, яке зареєстровано у державній службі зайнятості у 2011 році, у середньому становило 505,3 тис. осіб. За останні роки простежується дещо змінна тенденція потенційних учасників національного ринку праці, які включено до безробітного населення працездатного віку (рис. 2).

Графічна оцінка показала, що у 2011 році зросла кількість потенційних учасників національного ринку праці, які зареєстровані у державній службі зайнятості як безробітне населення працездатного віку, на 53,2 тис. осіб. Важливо зазначити, що за період дослідження такі коливання відмічаються у 2009 році, коли кількість безробітного населення працездатного віку у порівнянні з 2008 роком зросла на 97,1 тис. осіб. У 2010 році намітилася суттєва позитивна тенденція, яка характеризується зниженням рівня кількості потенційних учасників національного ринку праці, які зареєстровано у державній службі зайнятості як безробітне населення працездатного віку на 241 тис. осіб. Таке явище

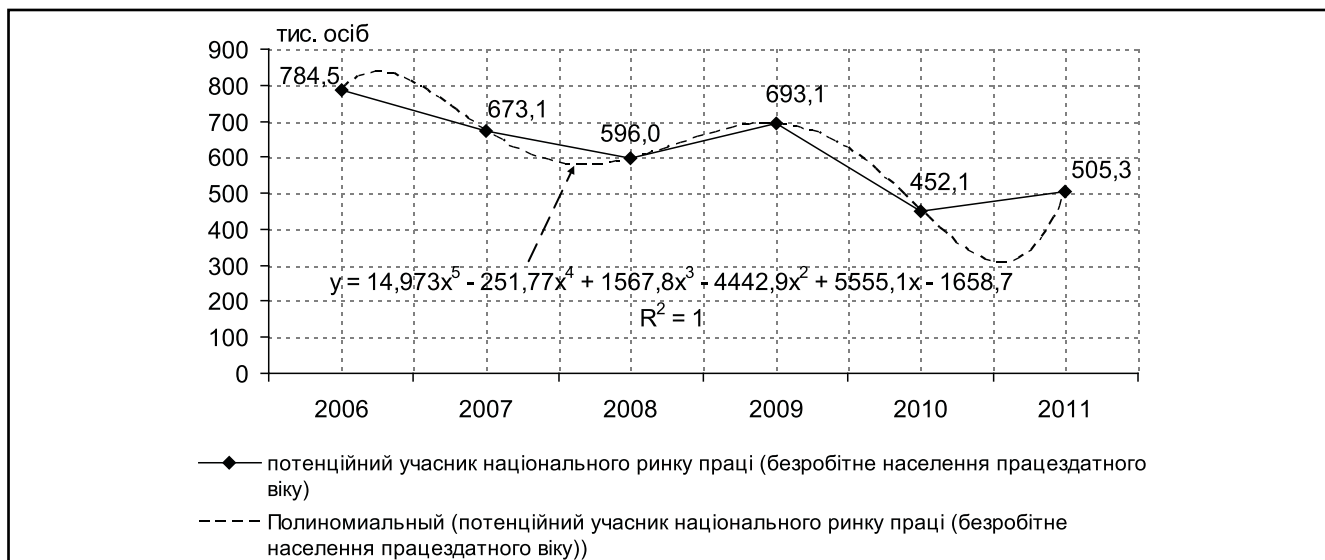

Рисунок 2. Графічний образ динаміки потенційних учасників національного ринку праці з позиції безробітного населення працездатного віку в Україні за 2006–2011 роки (наочне подання автором на основі даних [20])

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

пояснюється достатньо невідносною ситуацією в країні після світової фінансової кризи. Як показує досвід, дебілізація економічних процесів викликала попит на відкриття нових робочих місць, що в деякій мірі скоротило кількість фактичного безробітного населення працездатного віку. У зазначений період цікавим є той факт, що у 2010 році потреба в робочій силі знизилася на 1,9 тис. осіб. Незважаючи на те що у 2011 році відмічається суттєве зростання кількості потенційних учасників національного ринку праці, які зареєстровано у державній службі зайнятості як безробітне населення працездатного віку, потреба в робочій силі на кінець року знижується до межі 59,3 тис. осіб, що на 4,6 тис. осіб менше у порівнянні з 2010 роком.

Висновки

У цілому країна потребує зміни політики формування, розподілу та використання потенційних учасників національного ринку праці в майбутньому. Стає зрозумілим, що першим кроком має стати підвищення рівня соціального забезпечення та захисту працездатного населення, посилення управлінських важелів стосовно формування нових робочих місць за рахунок більш заможних верст населення, яке володіє великим бізнесом, розвиток програм працевлаштування молоді згідно регіональних потреб із пропонуванням стимулюючого пакету, котрий здатен викликати інтерес потенційного учасника не лише до обраного професійного спрямування, а й можливості отримання кар'єрного зростання. Всі вищевикладені заходи мають знайти місце в законодавчому аспекті з позиції програм соціально-економічного розвитку країни. Без втручання держави та підвищення якісного рівня регулювання ринку попиту і пропозиції робочої сили всі запропоновані заходи залишаться як предмет теоретичної розробки, що і вказує на наявний та можливий майбутній напрям дослідження у сфері адаптації наданих пропозицій.

Список використаних джерел

1. Михасюк І. Державне регулювання економіки: [підручник] / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залого. – [за ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН Вищої школи України І.Р. Михасюка]. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: Вид-во «Атака», Ельга-Н, 2000. – 592 с.

2. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: [навч. посіб.] / Л.А. Швайка. – К.: Знання, 2006. – 435 с.

3. Державне регулювання економіки: [навч. посіб.] / С.М. Чистов, А.Е. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – [3-тє вид.]. – М.: КНЕУ, 2006. – 440 с.

4. Гриньова В.М. Державне регулювання економіки: [навчальний посібник] / В.М. Гриньова, М.М. Новикова. – Х.: ІНЖЕК, 2004. – 756 с.

5. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки: [навч. посіб.] / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка [Електрон. ресурс]. – [5-тє вид., стер.]. – К.: Знання, 2006. – 214 с. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/72/5281.html>.

6. Основи економічної теорії: [підручник] / За заг. ред. О.О. Мамаля. – К.: «Юрінком Інтер», 2006. – 480 с.

7. Мазурок П.П. Соціально-інституціональні основи формування ринку праці в Україні: [монографія] / П.П. Мазурок. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 426 с.

8. Лібанова Е.М. Ринок праці: [навч. посіб.] / Е.М. Лібанова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 223 с.

9. Волкова О.В. Ринок праці: [навч. посіб.] / О.В. Волкова. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 624 с.

10. Калініна С.П. Ринок праці та зайнятість: теоретико-методичний аспект: [монографія] / С.П. Калініна. – Донецьк, 2005. – 227 с.

11. Лісогор Л.С. Формування ринку праці в Україні: [монографія] / Л.С. Лісогор. – Київ, 2003. – 296 с.

12. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості: [навчальний посібник] / В.С. Васильченко. – К.: КНЕУ, 2003. – 252 с.

13. Безтелесна Л.І. Державне регулювання зайнятості: [підручник] / Л.І. Безтелесна, Г.М. Юрчик [Електрон. ресурс]. – Рівне: НУВГП, 2006. – 210 с. – Режим доступу: <http://nuwm.rv.ua/library/text/006.pdf>.

14. Балахнін Г.С. Державне регулювання зайнятості: [навч. посіб.] / Г.С. Балахнін, В.Г. Сумцов, І.Г. Філіппова. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. – 256 с.

15. Краснов Ю.М. Економічна стратегія ефективної зайнятості: [монографія] / Ю.М. Краснов. – К.: Знання України, 2004. – 253 с.

16. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносини: [підручник] / О.А. Грішнова. – [5-тє вид.]. – К.: Знання, 2011. – 390 с.

17. Дарченко Н.Д. Економіка праці та соціально-трудова відносини. Збірник завдань і вправ: [навч. посіб.] / Н.Д. Дарченко, В.С. Рижиков, О.Л. Єськов, О.М. Мікрюков. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 252 с.

18. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудова відносини: [навч. посіб.] / Н.І. Єсінова. – К.: Кондор, 2004. – 432 с.

19. Про зайнятість населення [Електрон. ресурс]: Закон України від 01.03.91 №803-ХІІ [зі змінами і доповненнями від 08.07.2011 №3668-VІ]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/803-12>.

20. Державного комітету статистики України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua